

АНОТАЦІЯ

Лучка Арсен Юрійович. Реформування Верховного Суду відповідно до європейських стандартів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Західноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, 2026.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних правових досліджень реформування Верховного Суду відповідно до стандартів Ради Європи, здійсненим в умовах євроінтеграційного курсу держави та збройної агресії Російської Федерації проти України.

Актуальність теми дослідження визначається глибоким і стійким розривом між конституційно проголошеною незалежністю Верховного Суду та її реальним втіленням у судовій практиці. Набуття Україною у 2022 р. статусу кандидата на членство в Європейському Союзі надало судовій реформі характеру структурного зобов'язання держави: виконання вимог Єврокомісії щодо реформування органів суддівського врядування стало однією із семи обов'язкових умов для відкриття переговорів про членство. Корупційний скандал 2023 р., пов'язаний із затриманням Голови Верховного Суду В. Князева на одержанні неправомірної вигоди у розмірі 2,7 млн доларів США, підтвердив: проблеми незалежності та доброчесності вищого судового органу держави мають системний, а не випадковий характер. Звіти Єврокомісії 2023 і 2024 рр. зафіксували лише часткове виконання Україною взятих зобов'язань у судовій сфері, що свідчить про збереження структурних ризиків і підтверджує необхідність комплексного наукового аналізу.

Формування структури дисертаційної роботи зумовлено метою і завданнями дослідження та охоплює три розділи, у підрозділах яких досліджуються такі питання: історико-правові засади становлення Верховного Суду як інституту судової влади; правовий статус Верховного Суду в системі судоустрою України після конституційної реформи 2016 р.; роль Верховного

Суду у забезпеченні верховенства права; практика ЄСПЛ щодо права на справедливий суд стосовно незалежності судів та органів суддівського врядування; стандарти Ради Європи у сфері організації судової влади та зарубіжний досвід реформування вищих судових органів Польщі, Німеччини і держав Балтії; законодавче забезпечення реформування Верховного Суду у 2016–2024 роках; системні проблеми забезпечення незалежності та доброчесності суддів Верховного Суду; шляхи вдосконалення правового регулювання діяльності Верховного Суду відповідно до європейських стандартів.

У Розділі 1 «Теоретико-правові засади дослідження реформування Верховного Суду» на підставі аналізу архівних і нормативних джерел запропоновано авторську чотириетапну науково обґрунтовану періодизацію становлення Верховного Суду як інституту судової влади: перший етап (1917–1922 рр.) — доба Генерального Суду УНР і Найвищого Суду ЗУНР як перших власних вищих судових органів України; другий етап (1922–1991 рр.) — радянська модель при повній залежності від партійно-державного апарату; третій етап (1991–2016 рр.) — становлення в умовах незалежної держави при збереженні успадкованих інституційних деформацій; четвертий, сучасний етап (з 2016 р.) — системне реформування відповідно до європейських стандартів в умовах євроінтеграційного курсу та збройної агресії. Досліджено правовий статус Верховного Суду після конституційної реформи 2016 р. та обґрунтовано авторське розуміння чотирьохелементної системи його функцій у забезпеченні верховенства права, що включає правозахисну, системотвірну, контрольну та правоформуючу складові.

У Розділі 2 «Міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід реформування вищих судових органів» здійснено системний аналіз практики ЄСПЛ у справах «Олександр Волков проти України», «Рецковіч проти Польщі», «Гженда проти Польщі», «Денісов проти України» та ін. Встановлено, що практика ЄСПЛ, рекомендації Венеціанської комісії та висновки ССЄ утворюють взаємодоповнювальні нормативні системи: ЄСПЛ формулює

мінімально обов'язкові вимоги через вирішення конкретних справ, тоді як Венеціанська комісія і ССЄ трансформують ці вимоги на системні рекомендації щодо організації судових інституцій. Проведено порівняльний аналіз досвіду реформування верховних судів Польщі (як застереження щодо ризиків «захопленого правосуддя»), Федеративної Республіки Німеччина (як взірця превентивного конституціоналізму) та держав Балтії (як найближчого аналога успішної пострадянської трансформації). На підставі цього аналізу сформульовано принцип «диференційованого запозичення» при адаптації зарубіжних реформ до умов України.

У Розділі 3 «Реформування Верховного Суду в контексті євроінтеграційного курсу України: сучасний стан, проблеми та перспективи» здійснено системний аналіз нормативного масиву 2016–2024 рр., що виявив п'ять структурних тенденцій: реактивне законотворення; нормативну нестабільність; розрив між нормою і практикою; євроінтеграційну детермінацію законодавчих рішень; недостатній моніторинг ефективності. Виявлено і систематизовано сім ключових проблем у сфері незалежності та доброчесності суддів Верховного Суду: рекомендаційний статус висновків Громадської ради доброчесності; системна неефективність дисциплінарного механізму ВРП; відсутність незалежного механізму верифікації декларацій; корпоративна замкнутість суддівського корпусу; залишковий вплив виконавчої влади; деформована інституційна пам'ять; надмірне процесуальне навантаження.

У дисертації вперше:

- запропоновано авторську чотириетапну науково обґрунтовану періодизацію становлення Верховного Суду як інституту судової влади;
- розроблено і обґрунтовано концепцію «системної реформи правосуддя», що включає три невід'ємні та взаємозалежні складові: нормативну, інституційну та культурну, відсутність будь-якої з яких унеможлиблює реальний результат реформи;
- сформульовано систему авторських пропозицій *de lege ferenda*, що охоплює конституційний, законодавчий, інституційний і культурний рівні

реформування та включає: конституційне закріплення гарантій незалежності за моделлю превентивного конституціоналізму; посилення правового статусу висновків ГРД; реформу дисциплінарного механізму ВРП; розвиток системної суддівської освіти; кодифікацію законодавства про судоустрій у єдиному Судовому кодексі України; конституційне закріплення принципу незворотності реформ.

У дисертації удосконалено:

– наукові погляди щодо визначення системи функцій Верховного Суду у забезпеченні верховенства права: правозахисної, системотвірної, контрольної та правоформуючої;

– класифікацію системних проблем законодавчого забезпечення реформування Верховного Суду за критерієм їх природи — нормативної, інституційної та культурної;

– положення щодо механізмів участі міжнародних експертів у процедурах добору суддів Верховного Суду на підставі порівняльного аналізу досвіду ВАКС і ГРМЕ;

– положення щодо відповідності здійснених реформ стандартам Ради Європи у сфері незалежності та доброчесності суддів.

У дисертації дістали подальшого розвитку:

– положення щодо генезису Верховного Суду як інституту судової влади в Україні від доби Київської Русі до сьогодення;

– наукові погляди щодо принципу «диференційованого запозичення» при адаптації зарубіжного досвіду реформування верховних судів до умов України;

– аргументи щодо необхідності системної кодифікації законодавства про судоустрій у єдиному Судовому кодексі України як засобу подолання нормативної фрагментарності й забезпечення стабільності реформ.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження має теоретико-прикладний характер, а його висновки та пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності — для подальшого вивчення правових засад реформування судової влади;

правотворчості — для вдосконалення законодавства про судоустрій, статус суддів та суддівське врядування; правозастосовній діяльності — для підвищення ефективності механізмів забезпечення незалежності та доброчесності суддів; навчальному процесі закладів вищої освіти — під час проведення лекційних та практичних занять з дисциплін: «Правові інституції України», «Конституційне право України», «Актуальні проблеми конституційного права та процесу».

Ключові слова: Верховний Суд (суд), судочинство, судова реформа, незалежність судової влади, принципи правосуддя, доброчесність суддів, відповідальність, Рада Європи, євроінтеграція, судоустрій, верховенство права, електронний суд, правовий статус, стандарти правосуддя, законодавство.

SUMMARY

Luchka Arsen Yuriiovych. Reforming the Supreme Court in Accordance with European Standards. – Qualification scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – West Ukrainian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2026.

The dissertation is one of the first comprehensive legal studies in Ukraine of the reform of the Supreme Court in accordance with the standards of the Council of Europe, conducted in the context of the country's European integration course and the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The relevance of the research topic is determined by the profound and persistent gap between the constitutionally proclaimed independence of the Supreme Court and its actual implementation in judicial practice. Ukraine's acquisition in 2022 of the status of EU candidate country transformed judicial reform into a structural obligation of the state: compliance with the European Commission's requirements regarding the reform of judicial governance bodies became one of the seven mandatory conditions for opening accession negotiations. The corruption scandal of 2023, involving the arrest of the Head of the Supreme Court V. Kniazev for receiving an unlawful benefit of USD 2.7 million, confirmed that the problems of independence and integrity within the highest judicial body of the state are systemic rather than incidental. The European

Commission Reports of 2023 and 2024 recorded only partial fulfilment by Ukraine of its commitments in the judicial sphere, indicating the persistence of structural risks and confirming the need for comprehensive scientific analysis.

The structure of the dissertation is determined by the research objectives and comprises three sections, the subsections of which examine the following issues: the historical and legal foundations of the formation of the Supreme Court as an institution of judicial power; the legal status of the Supreme Court within the court organisation system of Ukraine following the 2016 constitutional reform; the role of the Supreme Court in ensuring the rule of law; the ECtHR's case law on the right to a fair trial with respect to the independence of courts and judicial governance bodies; the Council of Europe standards in the field of court organisation and the foreign experience of reforming the supreme courts of Poland, Germany and the Baltic states; the legislative framework for the reform of the Supreme Court in 2016–2024; systemic problems in ensuring the independence and integrity of Supreme Court judges; and ways to improve the legal regulation of the Supreme Court's activities in accordance with European standards.

In Section 1, “Theoretical and Legal Foundations of the Study of Supreme Court Reform”, on the basis of an analysis of archival and normative sources, the author proposes an original four-stage scientifically substantiated periodisation of the formation of the Supreme Court as an institution of judicial power: the first stage (1917–1922) — the era of the General Court of the Ukrainian People's Republic and the Supreme Court of the Western Ukrainian People's Republic as the first independent supreme judicial bodies of Ukraine; the second stage (1922–1991) — the Soviet model of complete dependence on the party–state apparatus; the third stage (1991–2016) — formation within an independent state while retaining inherited institutional deformations; the fourth, contemporary stage (from 2016) — systemic reform in accordance with European standards in the context of European integration and armed aggression. The legal status of the Supreme Court following the 2016 constitutional reform is examined, and the author's understanding of the four-element system of its

functions in ensuring the rule of law — comprising protective, system-forming, supervisory and law-shaping components — is substantiated.

In Section 2, “International Legal Standards and Foreign Experience of Reforming Supreme Judicial Bodies”, a systematic analysis of the ECtHR’s case law is conducted with reference to the cases of *Oleksandr Volkov v. Ukraine*, *Reczkowicz v. Poland*, *Grzęda v. Poland*, *Denisov v. Ukraine*, and others. It is established that the ECtHR’s case law, the recommendations of the Venice Commission and the opinions of the CCJE constitute mutually complementary normative systems: the ECtHR sets minimum binding requirements through the adjudication of specific cases, while the Venice Commission and CCJE translate these requirements into systemic recommendations for the organisation of judicial institutions. A comparative analysis is conducted of the experience of reforming the supreme courts of Poland (as a warning regarding the risks of “captured justice”), the Federal Republic of Germany (as a model of preventive constitutionalism) and the Baltic states (as the closest analogue of successful post-Soviet transformation). On the basis of this analysis, the principle of “differentiated borrowing” is formulated for the adaptation of foreign reform experience to Ukrainian conditions.

In Section 3, “Reforming the Supreme Court in the Context of Ukraine’s European Integration Course: Current State, Problems and Prospects”, a systematic analysis of the legislative framework of 2016–2024 is conducted, revealing five structural tendencies: reactive law-making; normative instability; a gap between norms and practice; European integration determination of legislative decisions; and insufficient monitoring of effectiveness. Seven key problems in the sphere of independence and integrity of Supreme Court judges are identified and systematised: the advisory status of the Public Integrity Council’s opinions; the systemic ineffectiveness of the High Council of Justice’s disciplinary mechanism; the absence of an independent declaration verification mechanism; the corporate insularity of the judiciary; the residual influence of the executive branch; deformed institutional memory; and excessive procedural caseload.

For the first time in the dissertation:

- an original four-stage scientifically substantiated periodisation of the formation of the Supreme Court as an institution of judicial power is proposed;
- the concept of “systemic reform of justice” is developed and substantiated, comprising three indispensable and interdependent components — normative, institutional and cultural — the absence of any one of which makes a genuine reform outcome impossible;
- a system of original proposals *de lege ferenda* is formulated, encompassing the constitutional, legislative, institutional and cultural levels of reform and including: constitutional entrenchment of independence guarantees under the model of preventive constitutionalism; strengthening of the legal status of the PIC’s opinions; reform of the HCJ disciplinary mechanism; development of systemic judicial education; codification of court organisation legislation in a unified Judicial Code of Ukraine; and constitutional entrenchment of the principle of irreversibility of reforms.

The following provisions have been improved in the dissertation:

- the scientific understanding of the system of functions of the Supreme Court in ensuring the rule of law: protective, system-forming, supervisory and law-shaping;
- the classification of systemic problems in the legislative framework for the reform of the Supreme Court according to the criterion of their nature — normative, institutional and cultural;
- the provisions regarding the mechanisms for the participation of international experts in the procedures for selecting Supreme Court judges, based on a comparative analysis of the HACC and HQCJ experience;
- the provisions regarding the conformity of the reforms undertaken with the Council of Europe standards in the sphere of judicial independence and integrity.

The following provisions have received further development in the dissertation:

- provisions on the genesis of the Supreme Court as an institution of judicial power in Ukraine from the Kyivan Rus period to the present day;
- scientific views on the principle of “differentiated borrowing” in adapting foreign experience of supreme court reform to Ukrainian conditions;

– arguments for the necessity of systematic codification of court organisation legislation in a unified Judicial Code of Ukraine as a means of overcoming normative fragmentation and ensuring the stability of reforms.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that the dissertation has a theoretical and applied character, and its conclusions and proposals may be used in: scholarly research — for further study of the legal foundations of judicial reform; law-making — for improving legislation on court organisation, the status of judges and judicial governance; law enforcement — for enhancing the effectiveness of mechanisms for ensuring the independence and integrity of judges; and the educational process of higher education institutions — in lecture and practical courses on: “Legal Institutions of Ukraine”, “Constitutional Law of Ukraine”, “Current Issues of Constitutional Law and Procedure”.

Keywords: Supreme Court (court), judicial proceedings, judicial reform, independence of the judiciary, principles of justice, integrity of judges, accountability, Council of Europe, European integration, court system, rule of law, e-court, legal status, standards of justice, legislation.

Список опублікованих праць за темою дисертації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лучка А. Ю. Незалежність судової влади як основоположний принцип правової держави: український контекст європейської інтеграції. Наукові записки. Серія: Право. 2025. Вип. 19. С. 295–299. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2025-19-295-299>.

2. Чудик Н. О., Лучка А. Ю. Критерії відбору суддів Верховного Суду: компаративний аналіз українського законодавства та практики держав-членів ЄС. Успіхи і досягнення у науці. 2025. № 10(20). С. 274–284. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10\(20\)-274-284](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10(20)-274-284).

3. Лучка А. Ю. Роль Вищої ради правосуддя у реформуванні Верховного Суду: відповідність венеційським стандартам. Актуальні питання у сучасній науці. 2026. № 4(46). С. 2113–2122. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4\(46\)-2113-2122](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-2113-2122).

4. Лучка А. Ю. Стандарти Ради Європи у сфері правосуддя як орієнтир реформування Верховного Суду України. Наукові інновації та передові технології. 2026. № 4(56). С. 3298–3307. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4\(56\)-3298-3307](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4(56)-3298-3307).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Лучка А. Ю. Незалежність Верховного Суду як критерій відповідності Європейським стандартам: правові гарантії та механізми забезпечення. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, ЗУНУ, 19–20 квітня 2024 р. С. 396–399.

6. Лучка А. Ю. Добросовісність як кваліфікаційна вимога до суддів Верховного Суду: правові механізми перевірки та міжнародний досвід. Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді. Матеріали VII міжнар. наук. студ. конф., м. Тернопіль, ЗУНУ, 15 травня 2024 р. С. 252–254.

7. Лучка А. Ю. Практика ЄСПЛ у справах проти України щодо незалежності судової влади: аналіз порушень та імплементація рішень. Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії. Київ, 2025. С. 106–108. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2025.3.31>

8. Лучка А. Ю. Верховний Суд як гарант верховенства права: Європейські стандарти та українська практика. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, ЗУНУ, 2–3 травня 2025 р. С. 317–321.

9. Лучка А. Ю. Цифровізація судочинства у Верховному Суді як елемент євроінтеграційних реформ: правові виклики та перспективи. Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, ЗУНУ, 16 травня 2025 р. С. 133–136.

10. Лучка А. Ю. Суддівська етика та конфлікт інтересів у Верховному Суді: правові механізми врегулювання в контексті реформи. Україна в умовах

реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід.
Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, ЗУНУ, 24–25 квітня 2026 р.
С. 298–300.